

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

A *Описано особливості формувального оцінювання в початковій школі. Обґрунтовано зворотний зв'язок (Feedback) як важливий складник прогресу навчання учнів. Описано техніки формувального оцінювання. Обґрунтовано ключові принципи формувального оцінювання. Запропоновано конкретні шляхи щодо впровадження формувального оцінювання в освітньому навчанні.*

Ключові слова: формувальне оцінювання; зворотній зв'язок (Feedback); ефективний зворотний зв'язок; оціночний зворотний зв'язок; взаємооцінювання; мотивація; техніка формувального оцінювання

S **Chorna Vira, Boher Natalia. Features of formative evaluation at primary school.**

The article describes the features of formative evaluation in primary school. Feedback is an important component of pupils' learning progress. Formative evaluation techniques are described. The key principles of formative evaluation are substantiated. Specific ways to implement the formative evaluation in education process are proposed. Modern pupils need modern forms of learning and evaluation. The formative evaluation is aimed at the pupils and actively works on their development. The foundations of independence, responsibility, and self-control are laid in early school years. Pedagogical evaluation is one of the most important elements of the modern educational process. The effectiveness of the learning process management depends to a greater extent on the correct organization of evaluation.

Key words: formative evaluation, feedback; effective feedback; evaluative feedback; mutual evaluation; motivation; formative evaluation technique

Чорна Віра Миколаївна, магістерка з педагогіки вищої школи, старша викладачка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Україна

Chorna Vira, Master of Pedagogy of Higher Education, Senior Lecturer of the Department of Philosophy and Social Sciences and Humanities, Municipal Institution «Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education» of Zaporizhzhya Regional Council, Ukraine

E-mail: virachorna58@gmail.com

Богер Наталія Валеріївна, заступниця директора з навчально-виховної роботи, вчитель англійської мови, Комунальна установа «Новоселівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів» Федорівської сільської ради Пологівського району Запорізької області, Україна

Boher Natalia, Deputy Director, English teacher, Municipal Institution «Novoselivsky institution of general secondary education of I-III degrees» of Fedoriv village council of Pologi district of Zaporizhzhya region, Ukraine

E-mail: bogernatascha11@gmail.com

Постановка проблеми. Європейський шлях розвитку українського суспільства ставить перед учителем іноземних мов мету – розширювати світогляд громадянина Європи. Знання іноземних мов – ключ до успіху в сучасному світі. Методи вивчення іноземної мови у початковій школі базуються на дитиноцентричному, компетентнісному та діяльнісному підходах. У сучасній початковій освіті змінюються цілі, зміст, результати, підходи до організації й оцінювання якості освітнього процесу. Нормативною базою реформування є Закон України «Про освіту» [10], Концепція «Нова українська школа» [3], Державний стандарт початкової освіти [5; 8]. Учителі іноземної мови мають бути готовими працювати в ситуації вибору нових програм, навчально-методичного забезпечення, психологічної підготовки до використання нових інструментів навчальної взаємодії з учнями. Сьогодні у початковій освіті визначено два цикли: перший – 1–2 класи, другий – 3–4 класи. На етапі навчання першого циклу в учнів не має домашніх завдань. Тому завдання вчителя – зробити урок нестандартним і цікавим. Курс розвитку сучасного освітнього про-

цесу в напрямі формування компетентностей зумовлює й перегляд основних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів.

Оцінювання є невід'ємним складником організації навчальної діяльності учнів, спрямованої на досягнення очікуваних результатів. При цьому розрізняють формувальне та підсумкове оцінювання.

Формувальне оцінювання здійснюється в процесі навчання. Воно починається з попереднього оцінювання знань і вмінь учнів на початку роботи над темою і здійснюється впродовж всього часу вивчення теми. Формувальне оцінювання здійснюється для того, щоб з'ясувати, чи успішно учні справляються, а також визначити, як необхідно будувати процес навчання в подальшому.

Підсумкове оцінювання проводиться наприкінці навчання, найчастіше, у вигляді тесту або контрольної роботи.

Оцінювання здійснюється відповідно до таких принципів:

1. Мотивація – наголос на позитиві та підтримці впевненості в своїх здібностях і можливостях.

2. Індивідуалізація – порівняння результатів з власними попередніми досягненнями.

3. Суб'єктність – самооцінка та участь у визначенні індивідуальних цілей навчання.

4. Тріангуляція – здійснення оцінювання щонайменше трьома суб'єктами: вчителем, самими учнем, однокласниками, батьками.

Найбільша цінність формуального оцінювання – можливість учням відчути власну відповідальність за своє навчання, що впливатиме на якість їхніх результатів навчання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Науково-методичні дослідження і публікації проводилися Н. Морзе, О. Барною, В. Вембером (технологія формуального оцінювання з іноземних мов) [4, с. 45–57], Н. Дементієвською (приклад використання різних видів формуального оцінювання в реалізації програми Intel «Шлях до успіху») [1].

Для методистів і педагогів-практиків, зацікавлених у розробленні нових підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, інтерес складають науково-методичні праці зарубіжних колег Г. Голуб, А. Буркітової, М. Пінської, І. Фішман, Р. Шакірова, та ін.

Водночас питання формуального оцінювання у школі залишається малодослідженим. Педагогічна практика потребує методичного супроводу та підтримки щодо забезпечення належними ресурсами й технологіями для застосування формуального оцінювання в освітньому процесі.

Метою статті є розкриття сучасних методичних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів на початковому етапі навчання.

Результати дослідження. У Державному стандарті початкової освіти рекомендується впроваджувати формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів [8].

За формувальним оцінюванням відстежується особистісний розвиток здобувача освіти та хід опанування ним навчального досвіду як основи компетентності.

Формувальне оцінювання дозволяє:

- вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку учнів;
- оцінити або визначити досягнення дітей на кожному з етапів освітнього процесу;
- мотивувати учнів до прагнення здобути максимально можливі результати;
- виховувати бажання навчатися, не боятися помилок.

Отже, загальна мета оцінювання перестає бути лише інструментом оцінювання успішності учня, а стає засобом навчання і для вчителя також.

Щоб навчити цього учнів, учитель має ставити чіткі цілі, яких треба досягти у вивченні кожної теми та постійно оцінювати, чи вдалось заплановане.

Наприклад, вивчаючи тему «Погода», учні ставлять цілі: навчитися писати листа однокласнику, в якому описати сьогоднішню погоду, застосовувати навички сприйняття та спостереження, складати календар погоди за тиждень,

виконувати послідовність. Ці цілі можна записати у чек-лист і звертатися до нього після кожного уроку.

Викладення основного матеріалу. Під формувальним оцінюванням розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання.

Проблема забезпечення формуального оцінювання в початковій ланці освіти є особливо актуальною у зв'язку з тим, що:

1) згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» початкова освіта першою вступила в процес реформування [7];

2) відповідно до наказу МОН від 20.08.2018 № 924 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у «Новій українській школі» освітні досягнення молодших школярів не підлягають бальному оцінюванню [9];

3) об'єкти оцінювання – молодші школярі – відрізняються цілою низкою особливостей психофізіологічного, когнітивного, емоційного й соціального характеру.

Французькі науковці Г. Нуазе та Ж. Каверні зазначають, що ключова місія формуального оцінювання – допомога учню у навчанні. Вона пов'язана з такими важливими завданнями: сприяти впевненості учня у власних силах, надавати орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання, сигналізувати про складнощі, забезпечувати діалог «учитель-учень», формувати стратегію успішного навчання. Усе це зміщує процес відслідковування навчальних досягнень на індивідуальний рівень, переміщуючи учня до центру навчання.

Оцінювання потрібно для визначення сильних сторін дитини, розуміння змісту й методів навчання, сприяння успішності дитини, розвитку саморефлексії в дітей.

Потрібно пам'ятати, що досягнення учня оцінює не лише вчитель, а й учень має оцінювати власні досягнення та досягнення інших учнів.

Оцінювання проводиться на основі розроблених і затверджених критеріїв, які вчитель має пояснити учням на початку навчання.

Уміння репрезентувати набуті знання, спосіб виконання завдань, результати та спосіб їх досягнення, рівень опанування учнями компетентностей тощо.

Мета формуального оцінювання – діагностувати складнощі; мотивувати, підтримувати успіхи в досягненні навчальних цілей.

Оцінювати учнів необхідно перед початком і в процесі навчання. Для забезпечення системи формуального оцінювання вчитель може спиратися на модель вимірювання освітніх досягнень учнів, запропоновану командою міжнародного освітнього проєкту.

Використання формуального оцінювання на уроці іноземної мови буде ефективним за умови дотримання вчителем певного алгоритму діяльності:

1. Формулювання зрозумілих для учнів навчальних цілей.

2. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.

3. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.

4. Створення ефективного зворотного зв'язку.

5. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

6. Коригування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Цей алгоритм розроблено в педагогічній літературі й закріплено в методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу (додаток до наказу МОН від 20.08.2018 № 924) [9].

Для ефективного використання потенціалу формувального оцінювання вчителю необхідно спиратися на науково обґрунтовані вимоги до мети уроку й технології її визначення:

1. Формулювання цілей за принципом SMART. Мета повинна бути: Specific – конкретною; Measurable – вимірною; Achievable – досяжною; Relevant – відповідною об'єктивно визначеному змісту навчання та рівню готовності класу/групи/учня на цей момент з орієнтацією на зону найближчого розвитку, за Л. Виготським; Timed/Timed-bound – визначеною в часі.

2. Використання таксономії цілей і піраміди когнітивних цілей Б. Блума. Наведемо приклади формулювання цілей до вивчення одного й того ж матеріалу/теми/проблеми, але на засадах різних підходів (традиційного й за принципом SMART).

Приклад: Тема «Nature» («Природа»). Діти вміють систематизувати лексичний матеріал з теми. Активно вживають граматичні структури there is/there are та на базі вже засвоєного матеріалу розвивають свою мовну здогадку та мовленнєву реакцію. Учні вже розуміють, що необхідно дбайливо ставитися до природи та її багатств і мати почуття відповідальності за природу країни та в цілому планети.

Основні оціночні процеси формувального оцінювання для початкової школи:

1) Діагностична робота спрямована на контроль формування навички чи способу дії.

На кожен спосіб дії передбачається дві діагностичні роботи: на «вході», тобто на початку роботи з поняттям і на «виході», тобто в той момент, коли за задумом учителя спосіб дії (поняття) має бути засвоєним. Це має досягатися малими обсягами завдань і створенням у дітей установки на наступний якісний аналіз результатів роботи, проведення корекції, а не на очікування позначки в будь-якій формі (бали, відсотки). Учень повинен бути сам зацікавлений у таких формах роботи з метою виявлення помилок і корекції власних знань.

На основі результатів діагностичної роботи визначається індивідуальний план подальшої корекційної роботи. Для цього використовуються спеціально розроблені діагностичні завдання.

2) Домашня самостійна робота.

Організація цього процесу має на меті кілька цілей: вибудувати системний процес самостійного навчання молодших школярів. Учні вчать самі відбирати необхідний для виконання матеріал, його обсяг, вчать планувати його виконання, самі контролюють, оцінюють свої результати. Самі визначають те, що вони готові надати на оцінку свої одноліткам, учителю. Кожна домашня самостійна робота обов'язково забезпечується оціночним листом для оцінки самим учнем своєї роботи (у 1–2-х класах учитель сам розробляє такий лист; у 3–4-х класах їх можуть створювати самі школярі).

3) Перевірка робіт – третій оцінний процес формувального оцінювання. Основна мета перевірки робіт – визначити рівень самостійності молодших школярів при виконанні домашньої самостійної роботи, оцінити якість виконання самостійної роботи. Учень повинен мати право вибору завдань для виконання на оцінку педагога. Оцінюється ця перевірна робота так, як і домашня самостійна робота.

4) Участь у проєктах – це комплексна оцінна процедура, яка дозволяє відстежувати, як формуються не тільки предметні, а й особистісні освітні результати. Проєктне завдання носить груповий характер. Під час вирішення системи проєктних завдань у молодших школярів можуть бути сформовані такі здібності: *рефлексувати* (бачити проблему; аналізувати зроблене – чому вийшло, чому не вийшло; бачити труднощі, помилки); *визначити ціль*; *планувати*; *модельювати* (представляти спосіб дії у вигляді схеми, моделі, виділяючи істотне й головне); *проявляти ініціативу у пошуках способу рішення задачі*; *вступати в комунікацію* (взаємодіяти при вирішенні завдання, відстоювати свою позицію, приймати або аргументовано відхиляти точки зору інших).

5) Співбесіда з дітьми та їх батьками як оцінний процес комплексної оцінки результатів освіти молодших школярів. Мета таких співбесід – обговорити з усіма учасниками освітнього процесу (педагогічним колективом, учнями та їхніми батьками) ситуацію з освітою конкретної дитини на конкретний період часу і сформулювати рекомендації і для батьків, і для учнів, і для педагогів на наступний період навчання. Підсумком співбесіди є якісна оцінка результатів освіти учня, а також письмово оформлені рекомендації, як із боку педагогів, так і з боку батьків.

Практика переконує, що основою формувального оцінювання є зворотний зв'язок, іншими словами, інформування вчителем учня про результати оцінювання і, навпаки, отримання ним від учнів інформації про навчання. Дуже важливо, щоб інформація, яку дає учневі вчитель, мотивувала його просуватися, робити зусилля і сподіватися на успіх. Учитель отримує від дітей інформацію (індивідуально, в парах і групах) використовує її як індикатор їх розуміння і планує наступні кроки у викладанні й навчанні.

Основний принцип такого зворотного зв'язку: оцінювання, що підтримує вчення, зміцнює мотивацію, спрямовуючи учнів на прогрес і досягнення, а не на невдачі.

Порівняння учня з тими, хто успішніший, ніж він сам, знижує його навчальну мотивацію. Це може призводити до того, що учень віддаляється і випадає з освітнього процесу в тих сферах, у яких він починає відчувати себе неспроможним.

Дослідження показали, що зворотний зв'язок не буде корисним, якщо дається в загальних словах або ставить занадто широкі завдання (наприклад, «не забудь використувати яскравіші визначення»). Тільки точний і конкретний зворотний зв'язок допомагає учневі зрозуміти, як він може домогтися кращих результатів.

Щоб зворотний зв'язок був результативним, учитель має:

- точно вказати учневі його сильні сторони і порадити, як він може їх розвинути;
- конструктивно показати його слабкості;
- забезпечити учневі можливість поліпшити свою роботу.

Тому вчителям іноземної мови дуже важливо користуватися у роботі принципами надання зворотного зв'язку, які представлені в моделі акценту на успіх і розвитку, прийнятій в початковій школі Даннінгтона.

1. Показувати, що вийшло добре. Знайти три найкращих місця в роботі, що співвідносяться з навчальною метою, і підкреслити їх, виділити кольором або взяти в рамку.

2. Вказувати, що потребує поліпшення (виправлення). Спеціальними символами, наприклад, стрілкою, галочкою тощо, зазначити абсолютно точно місця в роботі, які необхідно виправити.

3. Давати рекомендації про необхідні виправлення. Зазначити, що потрібно зробити для виправлення й поліпшення роботи, щоб учень знав, як йому добитися потрібного результату. Для цього існує три способи, кожен з них пов'язаний з певною областю виправлень:

- нагадування (нагадати учневі встановлені навчальні цілі);
- показ (навести приклади того, що учневі необхідно зробити);
- приклад (запропонувати конкретні вирази, слова і форми, які треба копіювати).

4. Створювати можливість вносити виправлення. На уроці дітям дати час (приблизно 10 хвилин), щоб прочитати рекомендації і зробити відповідні виправлення. Можна попросити тих учнів, хто вже впорался зі своєю роботою, допомогти тим, хто відчуває труднощі.

У процесі планування уроку та вибору оцінних технологій учителю необхідно виходити з правила «Немає простих/складних, недостатньо ефективних/ефективніших технік формульовального оцінювання. Кожна техніка є ефективною за умови її доцільності й правильного використання».

Наприклад, техніки «Відредагуй і розкажи однокласникам» і «Сигнали рукою» можуть використовуватися на

будь-якому етапі уроку у будь-якій освітній ситуації. Техніки «Індекс-картки для узагальнення або запитань», «Запитай у рідних і друзів, знайомих, порівняй власні думки з думками інших людей – що в них спільного? Чим вони відрізняються?» доцільніші для використання або після етапу знайомства з новим матеріалом, або в кінці уроку.

Необхідно пам'ятати, що наявність достатньої кількості технік формульовального оцінювання в методичній літературі не виключає творчості педагога в цьому напрямі:

- а) можна запропонувати авторську техніку;
- б) можна модифікувати вже наявну техніку формульовального оцінювання. Хочемо поділитись власними авторськими знахідками:

Наприклад, техніка «Мовні підказки». Учитель періодично дає учням мовні зразки (кліше, вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь у вигляді оцінювального судження.

Наприклад:

- 1) Основною ідеєю (принципом, процесом) є _____, тому що _____.
- 2) Я задоволений/задоволена своєю роботою на уроці, тому що _____.
- 3) Я задоволений/задоволена роботою своєї групи на уроці, тому що _____.

Техніка «Дерево успіху» Використовується для самооцінки. Учні мають набір паперових листочків (червоний, синій, зелений, жовтий). Учитель озвучує критерії оцінювання (очікувані на уроці результати, правила роботи в групі тощо). Учні оцінюють ступінь своєї відповідності озвученим критеріям: червоний – повна відповідність; синій – відповідність значною мірою; зелений – невідповідність значною мірою; жовтий – повна невідповідність – і прикріплюють листочки до дерева. Після завершення роботи учням пропонується оцінити результат і визначити, що потрібно робити, щоб наступного разу дерево стало «зрілішим».

Техніка «Рефлексивний екран».

Наприкінці уроку учні відповідають на питання:

- Що на уроці було найважливішим?
- Що було найзрозумілішим?
- Що було найцікавішим?
- Що було найскладнішим?
- Чого з матеріалу уроку ти можеш навчити інших?

За змістом відповідей на останнє питання вчитель залучає до роз'яснення незрозумілого/не зовсім зрозумілого матеріалу уроку тих учнів, які добре зрозуміли матеріал, і доповнює/коректує їхні відповіді тільки в разі необхідності. Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня. Результати освітньої діяльності учнів на всіх етапах освітнього процесу не можуть обмежуватися знаннями, вміннями, навичками. Метою навчання мають бути сформовані компетентності, що базуються на знаннях, досвіді та цінностях особистості.

Вимоги до урахування компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено обов'язкові результати навчання, визначаються з ключовими компетентностями.

До ключових компетентностей належать:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях;
- 3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей у навколишньому світі;
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості;
- 5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей;
- 6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування;
- 8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування вміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання;
- 9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя;
- 10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;
- 11) підприємливість і фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення.

Формувальне оцінювання – необхідна умова інтерактивного навчання, під час якого формується культура спільного обговорення в класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення. Таке оцінювання підтримує впевненість учнів за результати свого навчання.

У Новій українській школі оцінювання результатів навчання та особистих досягнень учнів у першому класі має формувальний характер та озвучується словесно [6]. Це робиться для того, щоб залучати учнів до самоконтролю та самооцінювання. Завданням формувального оцінювання є мотивація дитини на навчання, формування в неї впевненості в собі, стимулювання бажання вчитися та запобігти дитячому страху помилок.

Формувальне оцінювання – це оцінювання в процесі навчання: щоб зрозуміти, як пройдено певний етап учнями, чи немає затримки, чи діти не збилися із заданого напрямку, це подальше навчання учнів. Що ж потрібно робити вчителю іноземної мови, щоб рух до поставленої мети відбувався в запланованому темпі? Оцінюючи учнів за певними критеріями, педагог показує учням, що саме вони мають

вивчити. Це допомагає вчителю побудувати покроковий план навчання учнів.

А щоб бути успішним у навчанні та реалізувати свої навчальні плани, учень має розуміти: Що я вивчаю зараз? Де я перебуваю зараз? Що я маю робити, щоб досягти поставленої мети?

Учитель чітко й доступно пояснює учням навчальну мету та очікувані результати. Він демонструє зразки робіт високого і низького рівня успішності та допомагає учням ставити власні цілі, надає учням зворотний зв'язок і навчає учнів оцінювати власні досягнення. За результатами оцінювання вчитель визначає подальші кроки в навчанні учнів. Учні вмотивовані вчитися, коли вони знають очікувані результати й розуміють кроки їхнього досягнення. Маленькі дітки хочуть, щоб їх хвалили за гарно виконане завдання, а також потребують допомоги, коли відчують труднощі. Тому зворотний зв'язок (Feedback) є важливим складником прогресу навчання учнів на шляху від однієї навчальної мети до іншої. Щоб підтримати чи оцінити учнів, учитель може вживати слова: Молодець! Добре! Супер! Такі відгуки вчителя про виконані завдання учнями вказують на те, що завдання зроблено правильно, та стимулюють їх до наступних дій, щоб учні могли покращити свою роботу.

Згідно з дослідженнями вітчизняних педагогів існує поняття «effective Feedback» (ефективний зворотний зв'язок).

Він має 5 важливих характеристик:

- 1) вказує на сильні сторони і пропонує конкретні кроки для вдосконалення;
- 2) посилює вдосконалення навчання;
- 3) демонструє часткове розуміння.

Якщо робота учня не демонструє хоча б часткового розуміння поняття чи процесу – зворотний зв'язок не є ефективним. У такому випадку треба дитину навчати й тренувати. Ефективний зворотний зв'язок не замінює самостійного мислення учнів. Зворотний зв'язок – одна з ефективних стратегій формувального оцінювання. Такий фідбек має стосуватися якості виконання завдання, а не учня особисто. Формувальне оцінювання в класі спрямоване на постійний зворотний зв'язок з учнями. Зворотним зв'язком можна вважати інформацію, яку вчитель отримує у процесі навчання і яка дає йому змогу зробити неформальні висновки про успішність учнів, а учням – побачити власні прогалини в засвоєнні знань, формуванні вмінь тощо. Зворотний зв'язок учителі організовують одразу після того, як учні виконали завдання. Він дає змогу підтримувати мотивацію учнів, удосконалювати навички, виробляти подальші стратегії.

Типова помилка учителя – оціночний зворотний зв'язок, що містить судження, загальне підбадьорення чи застереження. Мета зворотного зв'язку – запропонувати конкретні подальші дії.

Зворотний зв'язок між педагогами й учнями ефективний, якщо: містить результати перевірки, додаткову інформацію та альтернативну інтерпретацію; створює умови для

обмірковування і перегляду ідей; надає інформацію про завдання, які учні виконали правильно, чи допомагає знайти шляхи розв'язання завдань, виконаних неправильно.

Учителю необхідно запитати в учнів, чи зрозумілий їм зворотний зв'язок, чи знають свою мету та шляхи її досягнення. Одним із основних принципів формування оцінювання є позитивність. Щоб зворотний зв'язок і результат навчання були позитивними, вчитель має бути підготовленим: і коли викладає навчальний матеріал, і коли пропонує учню допомогу під час виконання завдань. Учитель має змогу отримати більше інформації про те, що саме учні знають, як міркують, що і як вчать для корегування й удосконалення освітнього процесу.

Учителю необхідно застосовувати формувальне оцінювання на основі чітко сформованих і представлених учням критеріїв. Учитель повинен корегувати освітній процес, щоб уникати помилок. Формувальне оцінювання в класі спрямоване на постійний зворотний зв'язок з учнями. Зворотнім зв'язком можна вважати інформацію, яку вчитель отримує в процесі навчання і яка дає йому змогу зробити неформальні висновки про успішність учнів, а учням – побачити власні прогалини в засвоєнні знань, формуванні вмій тощо. Зворотний зв'язок учителі організують одразу після того, як учні виконали завдання. Інколи він доречний і під час виконання завдання і дає змогу підтримувати мотивацію учнів, удосконалювати навички, виробляти подальші стратегії.

Зворотний зв'язок, спрямований на огляд, коментування і фасилітацію роботи учнів, допомагає вчителю поліпшити їхні освітні результати.

Фасилітація відіграє важливу роль у навчанні іноземної мови у початковій школі. Її завданням є розв'язання проблем в групі, до якої залучена максимальна кількість учнів. Фасилітацією керує сам учитель.

Науковці виокремили такі складники дієвого формуального оцінювання:

- зворотний зв'язок у системі «педагог – учень»;
- уміння учнів оцінювати свої знання самостійно;
- корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання;
- взаємооцінювання та активність учнів під час навчання [2].

Із самооцінюванням пов'язана наступний складник формуального оцінювання – корегування навчання та викладання, так як його мета – усунути труднощі, зумовлені недостатньою пізнавальною активністю, невпевненістю у своїх силах тощо. Необхідно простежити освітні результати, знайти причину труднощів і зрозуміти, що необхідно зробити, щоб поліпшити результати навчання.

Отже, корегування у формуальному оцінюванні дає змогу вчителям відстежувати шлях учня до навчальних цілей, корегувати освітній процес на ранніх етапах, а учням – бути відповідальними за результати самоосвіти.

Важливим прийомом формуального оцінювання є взаємооцінювання. Під час взаємооцінювання учні вчать бачити сильні сторони та слабкі сторони, закріплювати вивчений матеріал, аналізувати власний прогрес. Можна запропонувати учням перевірити результати роботи в парах. Учні коментують роботи одне одного, визначають позитивні моменти, пропонують доопрацювання чи «побажання».

Отже, можна уникнути критики щодо робіт учнів, у яких мають місце труднощі в навчанні, і долучити цих учнів до освітнього процесу. Зворотний зв'язок може бути як усний, так і в письмовій формі.

Оцінювання мотивує учнів до навчання через стимулювання внутрішніх інтересів, і вчитель повинен постійно наголошувати на успішності та досягненнях, а не на помилках; надавати зворотний зв'язок для подальшого розвитку навчання; формувати в учнів упевненість і активність тощо.

Велику роль у формуванні мотивації до навчання відіграє залученість учнів до колективні форми роботи (парна, групова) та організація різних видів діяльності. Робота у групі й комунікація з однокласниками формують інтерес до навчальної. Групова робота передбачає обговорення, постановку питань, надання зворотного зв'язку тощо. Це сприяє соціальній і навчальній активності учнів.

Учні повинні усвідомлювати, що, коли вони вчать, можуть пробувати різні шляхи, експериментувати, помилятися. Але все це для того, щоб краще опанувати знання та уміння. І під час підсумкового оцінювання (спочатку тематичного, потім семестрового та річного) вони мають продемонструвати результат навчання.

Сутність формуального оцінювання – дати учневі зворотний зв'язок і можливість відрефлексувати, чому не вдалось виконати завдання, що потрібно надолужити. Вчителі рекомендують залишати коментарі для учня, перевіряючи виконане завдання, так даючи зворотний зв'язок – над чим попрацювати, чому учень припускається помилки. І тут слова «ідеально», «блискуче», «вражає» не допоможуть зрозуміти, як виконати інше завдання так само добре.

Учитель на початку навчального року розробляє та знайомить учнів і батьків з чіткими очікуваними результатами вивчення предмету «Іноземна мова». Ці ж результати відображаються у свідоцтві досягнень. При формуальному оцінюванні вчитель постійно ставить учням запитання, щоб зрозуміти, наскільки правильно та повно вони розуміють матеріал. За необхідності зупиняється, пояснюючи ще раз. Надаючи учням постійну підтримку, педагог формує в учнів упевненість, що вони обов'язково впорайуться з новим матеріалом. Але це не просто підбадьорювання – це підказки, що зробити, щоб наступного разу вдалося краще.

Відсутність оцінок «у журнал» на кожному уроці – нормальна практика формуального оцінювання. Але й заборони про використання бального оцінювання немає.

Вчитель вільний обирати форму, у якій давати учням зворотний зв'язок.

Важливою різницею традиційного поточного оцінювання з формувальним є відсутність впливу поточних оцінок на підсумкову.

Формувальне оцінювання дає інформацію, чи засвоює учень матеріал, наскільки гарно засвоює і якщо є якісь проблеми – разом подолати їх.

Висновки. Сучасні учні потребують сучасних форм навчання та оцінювання. Формувальне оцінювання спрямоване на учня й активно працює на його розвиток. Якраз у молодшому шкільному віці закладаються основи самостійності, відповідальності, самоконтролю.

Тому, навчання й оцінювання – нероздільні процеси. Як бачимо, педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного освітнього процесу. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність управління освітнім процесом. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес спостереження за навчанням учнів; воно є необхідною умовою інтерактивного навчання, у процесі якого формується культура спільного обговорення у класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує учнів запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість учнів у тому, що кожен із них здатен покращити свої результати, оскільки учням наводяться приклади того, що від них очікують.

Активне застосування сучасними педагогами методики формувального оцінювання є одним із ключових чинників якісної освіти.

Список використаних джерел

1. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel «Шлях до успіху». *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2012. № 2. С. 60–69.
2. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта*. 2017. Вип. 1. С. 88–95.
3. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> (дата звернення: 07.08.2020).
4. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57.
5. Нова українська школа: основи стандарту освіти. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf> (дата звернення: 07.08.2020).
6. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Додаток до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1009729-16#Text>

7. Політична пропозиція до проекту Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: [http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-naukiukrayini-\(2016-rik\).html](http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-naukiukrayini-(2016-rik).html) (дата звернення: 08.08.2020).
8. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 07.08.2020).
9. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі: Наказ МОН України від 20.08.2018 № 924. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61761/ (дата звернення: 07.08.2020).
10. Про освіту: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.08.2020).

References

1. Dementiievska, N. (2012). Formuiuche otsiniuvannia v kursii doprofilnoi pidhotovky za prohramoiu Intel «Shliakh do uspihku» [Formative Assessment in Intel's Pathway to Success Pre-Professional Assessment]. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh [Informatics and information technologies in educational institutions]*, 2, 60-69 [in Ukrainian].
2. Kaban, L. V. (2017). Formuvalne otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv u novii ukrainskii shkoli [Formative assessment of students' academic achievements in the new Ukrainian school]. *Narodna osvita [Public education]*, 1, 88-95 [in Ukrainian].
3. *Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly [The concept of the New Ukrainian School]*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> [in Ukrainian].
4. Morze, N. V., Barna, O. V., & Vember, V. P. (2013). Formuvalne otsiniuvannia: vid teorii do praktyky [Formative assessment: from theory to practice]. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh [Informatics and information technologies in educational institutions]*, 6, 45-57 [in Ukrainian].
5. *Nova ukrainska shkola: osnovy standartu osvity [New Ukrainian school: basics of education standard]*. Retrieved from <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf> [in Ukrainian].
6. *Oriientovni vymohy do kontroliu ta otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv pochatkovoї shkoly [Indicative requirements for monitoring and evaluating the academic achievements of primary school students]: Dodatok do nakazu MON Ukrainy vid 19.08.2016 №1009*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1009729-16#Text> [in Ukrainian].
7. *Politychna propozytsiia do proiektu Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku [Political proposal for the draft Concept for the implementation of state policy in the field of reforming general secondary education «New Ukrainian School» for the period up to 2029]*. Retrieved from [http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-naukiukrayini-\(2016-rik\).html](http://mon.gov.ua/about/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-ministerstva-osviti-i-naukiukrayini-(2016-rik).html) [in Ukrainian].
8. *Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoї osvity [About the statement of the State standard of primary education]: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> [in Ukrainian].
9. *Ppo zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv pershoho klasu u Novii ukrainskii shkoli [Approval of methodological recommendations for assessing the academic achievements of first-graders in the New Ukrainian School]: Nakaz MON Ukrainy vid 20.08.2018 № 924*. Retrieved from https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61761/ [in Ukrainian].
10. *Pro osvitu [About education]: Zakon Ukrainy*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 03.12.2021